

روزنامه کثیرالانتشار سراسری ارک

* پنجشنبه
* ۲۸ ددی ۱۳۹۶
* ۱۸ ژانویه ۲۰۱۸
* سال: بیست و هشتم
* شماره (سایه): ۴۳۰۵
* ایرمی سگیزینچی ایل

ادبیات

* صفحه ۶

عماد الدین نسیمی

ایماد اددین نسیمی (سید علی عمادالدین نسیمی) ۱۳۷۰-حجی ایلهه دونیایا گلیب. دوغوم یثری شیرواندیر.

بعضی تدقیقاتچیلار اونون پاکیدان اولدوغونو ایدعا اندیر، بعضی لری ایسه نسیمی نین دوغوم یثری کیمی شیروانشاهلارین پائناختی شاماخینی گؤستریرلر.

شاعیرین آتاسی سئید مهممد (سید محمد) شیرواندا یاخشی تانینان شخصیتلردن ایدی. نسیمی نین بییر قارداشی دا واریدی.

اونون شاماخیدا یاشادیغی، شاه خندان تخلوصو ایله شعرلر یازدیغی و حاضریدا بو آدلا تانینان قدیم قبریستانلیقدا باسدیریلدیغی معلومدور.

اسلامدان سونراکی دؤورده شاماخی ایری مدنیت مرکزلریندن بیرینه چئوریلیر. بورادا چوخلو مکتب، مدرسه، بوتون شرقد مشهور اولان شعر و موسیقی مجلسلری فعالیت گؤستریدی، زنگین ایجتیمای و شخصی کیتابخانالار دا آز دئییلدی.

پائناختدان بییر قدر کناردا، ملهم آدلانان یترده مشهور شاعیر خاقانی نین عمیمی-عالیم و حکیم کافی اددین (کافی الدین) طرفیندن یارادیلیمیش دار-اوش-شفا (دار-الشفا) طب آکادئمییاسی دا فعالیت گؤستریردی. شاماخیدان بوتوو بییر شاعیر و عالیملر پئلیئاداسی چیخمشیدیر کی، اولارلارین دا آراسیندا بؤیوک صنعتکار افضل الدین خاقانی نی خصوصی قئید ائتمک لازیم گلیر. نسیمی نین مکتب ایملری بله بییر محیطده کئچیب.

شاعیرین اثرلری نین تحلیلی گؤستریر کی، نسیمی شاماخیدا او دؤورون ان یاخشی اونیوترسیتلری نین طلیینه جاواب وئرله جکک بییر درجه ده کامیل تحصیل آلا بلیب.

او، کلامسیک شرق و قدیم یونان فلسفه سین، هابئله ادبیاتی گؤزل منیمسه میش، و مسلمان و خریستیان ایلاهیاتی نین اساسلارینا بلد اولموش، طب، آسترونومییا و آسترولوگییا، ریاضیات و منطقی ائلملرینه دریندن بیلیمنشدی.

او، دیللی ائله یاخشی اؤیرنیمشدی کی، آذربایجان، فارس و عرب دیللرینه عئینی درجه ده گؤزل شعرلر یازا بیلیردی.

اونون آذربایجانجا شعرلری نین دیلی هم زنگینلیگی، هم ده خالق نطقینه یاخیلینی ایله سئجیلیر، آتالار سؤزلری، ضرب-مثللر، حیکمتملی سؤزلر بورادا چوخلوک تشکیل اندیر.

نسیمی نین روبالیری آذربایجان خالق شعرلی نومونه لری اولان بایاتیلارا چوخ یاخیلیر.

آردی وار

طنز

* حمید آرش آزاد

شهریمیزه قیش گلدی
قار گلدی- یاغیش گلدی
خیوانی سنلر تودو
آیاغا قالیش گلدی!

قیش گلیدیر تبریزه
قار چاتیر ایندی دیزه
مسؤوللار آیین- شایین
چون کی قار یاغماز میزه!

قارغا دئیر: قار- قار
دیزدن اوسته قالیخ قار
هم تاکسی درستی توت
هم‌ده شوفته پالوار!

سوْیوق‌دان توتولور دیل
اوشاقلار قالمیش سفیل
ساعت اوْندا دئیرلر:
مدرسه اؤلسون تعطیل!

دؤرد ساعت دیر یاغیر قار
آغاریدیر دام- دیوار
هواشناسی دئیر:
گۆی‌ده آژجا بولوت وار!

قار توتوبدور هر یانی
باغلاپ اوتوبانی
یول مدیر کلی دئیر:
بس بو میکروفون‌های؟!

ماشین قالیرسا قاردا
دئمه: مسؤول‌لارهاردا؟
عزیز قارداش! آژجا دؤز
یول آچیلار باهاردا!

هوپ هوپ نامه

* میرزه علی اکبر صابر

قارغا و تولکی

پئندیر آغزیندا بییر قارا قارغا،
اوجاراق قوندی بییر اوجا بوداغا،

تولکی گورجکک یاواش-یاواش گلدی،
اندیریب باش ادبله چؤمبلدی.

بییر زمان حسرت ایله قارغا ساری
آلتدان-آلتدان ماریندی باش یوخاری.

دئدی: احسن سنه، آ قارغا آغا!
نه نزاکتله قونوسان بوداغا!

بزه دین سن بو گون بییزم چمنی!
شاد قیلدین بو کلمگیله منی.

نه گؤزه لسن، نه خوش لقاسن سن!
یثری وار سؤیله سم هماسن سن!

تو کلریندیر ایپیک کیمی پارلاق،
بد نظرندن وجودون اولسون ایراق!

ناغیل

بهلولون تدبیری

گنچن ساین ادامه سی...

کیشی قورخوسون دان کور-پشمان قاییت دی. بهلولو آختارماغا باشلادی. آخیردا بهلولو بییر یترده قمیش آتینی چاپیرتدیک دا تاییب، قولون دان توتوب دئدی:

- بهلول آغا! بهلول آغا! باشان دؤنوم! بییرجه دایان گور مه نیم باشیما نه کتیر میسن.

بهلول قمیش آتی نین باشینی چه که رک دایاندی. کیشی دئدی:

- یادیندا اولسا بییر موددت قاپاق من سن دن بییر امین آدام سوروشدوم کی پوللاریمی تاپیشیرام. سیزده بو یوردوز کی بییر اعضاسی دوروست آداما وئر. ایندی هامان اعضاسی دوروست آدام مه نیم پوللاریمی چکیب یوخاری وئر میر. گل بییر ته هر مه نیم پوللاریمی آل وئر.

بهلول دئدی:

- بورادا دایان قوی من بو آتیمی باغلا بیلیم کاروانسارایا گلیم گوروم نه دئیرسن.

بهلول بونو دئییب قمیش آتین چاپدیریب گئتدی بییر آزادن سونرا گلیم کیشیه دئدی گل گندک او حاجی نی مه نه گورست. کیشی بهلولو کتیریب اوزاق دان حاجی نی اونا گورستدی. بهلول دئدی:

- سن بییر طه رف ده فاصیله لی دور. من حاجی نین یانی نا گئشدریم. هر وقت من ال له ریمی بییر-بیرینه چالدم گل حاجی دان پوللارین ایسته.

بهلول اوز-گوزونه بییر آز تورپاق، پالچیق یاخیب بییر آغاج دا ایله آلیب حاجی نین توکانینا گلیم سلام وئردی. حاجی گولر اوزله اونون سلامینا جواب وئرئیب دئدی: بو یورون. سونرا دا قه قه چی شاکیردی سسله ییب جای سیفاریش وئردی. بهلول دئدی:- حاج آغا! مه نه بییر قضیه اوز وئرئیب. سیزدن امین بییر آدام تاپمادیم کی نقل الیمیم.

حاجی دئدی:

- بو یورون، بو یورون. خاطر ییز جمع اولسون هر نه ایسته بییرسن دئ.

بهلول بییر اویان-بویانا یاخیب دئدی:

- حاج آغا! سیزین شهرین یاریم آغاجلیغین دا اولان بابا باغینسی حتماً تانیبیر سیز.
حاجی دئدی:

مشاهیر و شخصیت های چشمگیر آذربایجان

*تالیف: پروفور چنگیز قاجار

سلطان امامقلی قاجار

ادامه از شماره قبل...

این جنگ از صبح تا غروب طول می کشد عادل گیری با اینکه وسیله نیروی بیست هزار نفری خود مقاومت نشان می داد خود نیز وارد جنگ می شود. لیکن وضع جنگ تغییر نکرده و خود او اسیر می شود. همچنین سردار عثمانی گیتای پاشا خود نیز به اسارت می افتد و نیروهای تاتار به واهمه افتاده یا به فرار می گذارند.

عده ای دستگیر و عده ای موفق به فرار می شوند و غنایمی که از ولایات کورچای به دست آورده بودند به دست قزلباش پاشا می افتد. گفته می شود این جنگ تمام شیروان را آزاد ساخته و فقط در بند در دست عثمانی ها باقی می ماند. در سال ۱۵۷۹ میلادی تاتارهای گیریم مجدداً به طرف شیروان حمله می برند.

این دفعه پس از ویران کردن آن جا برمی گردند. در سال ۱۵۸۰/۱ سومین بار حمله می کنند لیکن این جنگجویان قزلباش تاتارها را در تنگنا قرار داده و از شیروان بیرون می رانند و در اثر طغیان قحطی در آذربایجان نیروی دفاع شیروان روز به روز تضعیف گردیده ترک ها مجدداً آن جا را اشغال می نمایند. رهبران صفوی برای آزادی شیروان تدابیری اتخاذ می کنند. به پسر زیاد بیگلربیگ عنوان قاجار داده و او را بیگلربیگ شیروان

بو یقین دیر کی، وار سئویملی سسین،
اوخو، وئرسین منه صفا نفسین!

بؤیله سؤزدن فرحله نیب قارغا،
آغزینی آجدی تاکی، انتسین -غا،

غا انده رکن هنوز بییرجه کره،
پئندیری دیمدیگیندن ائندی یتره.

تولکی فورا هواده قاپدی یئدی،
قارغایا طعنه ایله بؤیله دئدی:

اولماسایدی جهاندا سارساقلار،
آج فالاردی یقین کی، یالتاقلار.

- البته کی تانیبرام. اوشاقلیق داهر گون اوشاقلار ایله اورایا بادم اوغرلوهونا گئندردیک. آلاه گونا همیزدان گنچسین. اون دا اوشاق ایپدیک آتلامیردیک دا. سورالار کی دوشوندوم داهاتوبه انله دیم. بهلول دئدی:

- بلی ... دونن اوردا جوت سورودوم. یثر یاش ایدی، جوت قویلتیردی یتره. اؤکوزلر زور ایله چکیب چیخاردیردیلار. بییر-ایکی دفعه او باش-بو باشا گنتمشیم. بییردن گوردوم کی جوت بییر شینه ایلیمش دی. اؤکوزله ره گوج وئر دیم بییردن گوردوم بییر بوغون زنجیر یثردن چیخیب بییر دشیک آچیلدی.

او دشیک بییر آز گئندلیب، باشیمی ایچه ری اوزاتدیم. گوردوم آشاعی دا قیرخ ده نه بؤیوک کوپ وار کی آغیزلارین دا قیزیل قاپاق و قاپاقلارین اوستونده قزیل دان خوروز موجسه مه وار. بورادا بهلول ال له رینی بییر-بیرینه چالاراق دئدی:

- آما، غنیف اولسون کی بیلمه دیم او کوپه له رین ایچین ده نه وار ایدی. حاجی دئدی:- البته اولارین ایچین ده ده حتمن قزیل اولمالی دیر.

سونرا نه انله دین؟ بو زمان او پول وئرئن کیشی بهلولون ال له رینسین سه سینی ائشیتدیک ده تئز اوزونو ییشریب سلام وئرئیب، دئدی:

- حاج آغا! همشهری له ریمیز گئدیرلر.

منیم پولومو وئرئن اولار ایله گئدیم. حاجی گوردو اگر بو کیشیه دنسه کی هانسی پول، بو کندلی شککه دوشوب گئدهجک و خزانه الدن چیخاجادیر. اودور کی دئدی:

- داداش! ایندی بو آغا ایله صوحت اندیریک.

آردی وار

می کنند و قرار بر این می شود که به منظور دفاع از شیروان تحت فرماندهی امامقلی خان ۳۲ طایفه قاجار و سایر جنگجویان را بدانجا فرستند. در بهار سال ۱۵۸۱ میلادی گیریم تاتارها را تحت رهبری قاضی گیری و صفی گیری برای بار چهارم جهت حمله به شروان آماده نموده و جنگ بین شاماخی و شابران آغاز می گردد.

قاجارها به رهبری پیگیرخان و چپیرارامانی و قزلباش با به غلبه دست می یابند و قاضی گیری اسیرقاجارها می شود و سعادت گیری می تواند فرار نماید لیکن روزگار کارها را برمی گرداند و مرگ پیگیرخان در این سال امکان می دهد که ترک ها حاکمیت خود را در شیروان به دست بیاورند.

بعد از یک سال در پاییز ۱۵۸۳ امامقلی خان باز به فکر فشار ترک های شیروان می افتد و در جنگی نزدیک نبارآباد ترک ها را تارومار می نماید و سرداران ترک یکی یکی پس از دیگری به قتل می رسند.

جنگجویان امامقلی خان ترک ها را تا منطقه دربند تعقیب می نمایند لیکن به محض رسیدن به ساحل رود سامور ترک ها به اتفاق عثمانی ها با امامقلی خان به مقابله برخاسته و جنگ چندین روز ادامه می یابد. این جنگ در تاریخ به جنگ شعل معروف است. چون شب ها نیز به جنگ در روشنائی شعل ها ادامه داشته است. روز چهارم امامقلی خان با مشاهده تعداد بیشمار نیروهای عثمانی به فکر افتاده و ناچار عقب نشینی می کند. در تابستان ۱۵۸۴ میلادی عثمانی ها دوباره به ولایت چوخورسعد حرکت می کنند و بیگلربیگ چوخورسعد از امامقلی خان تقاضای کمک می کند.

این بار امامقلی خان که قدرت و برتری عثمانی ها را احساس می کرد دیگر نمی خواهد نیروی خود را که عده آنها در مقابل تعداد نیروی دشمن بسیار ناچیز می نمود به خطر بیندازد. در نتیجه ترک ها وارد ایروان شده و یک سال بعد از آن تبریز را اشغال می کنند و فقط قاراباغ می تواند استقلال خود را حفظ نماید.

ادامه دارد

تورکون دیلی

*استاد شهریار

تورکون دیلی تک سوگلی ، ایستکلی دیل اولماز
نوز گه دیله قاتسان ، بو اصیل دیل ، اصیل اولماز
نوز شعرینی فارسا –عربه قاتماسا شاعر
شعری اوخویانلار ، ائشیدنلر کسبل اولماز

فارس شاعری چوخ سوز لرینی ییزدن آپارمیش
صابر کیمی بییر سفره لی شاعر ، یخیل اولماز
تورکون منلی ، فولکلوری دنیادا تک دیر
خان یور قانی ، کند ایچره مثل دیر ، میتیل اولماز

آذر قوشونی ، قیصر رومی اسیر ائتمیش
کسری سؤزدیر بییر نبله تاریخ ناغیل اولماز
پیشمش کیمی ، شعرین ده کرک داد-دوزی اولسون
کند اهلی بیلر لر کی دو شابسیز خشیل اولماز

سؤزلرده جواهر کیمی دیر ، اصلی بلدلن
تشخیص وئرن اولسا یو قدر زیر-زیبیل اولماز
شاعر اولا یلمزسن ، آنان دوغماسا شاعر
مس سن ، آبالام ، هر ساری کوینک قیزیل اولماز

چوق قیسا بوی اولسان اولسان جین کیمی شیطان
چوق دا اوزون اولما که اوزوندا عقیل اولماز
مندن ده نه ظالم چیخار ، اوغلم ، نه قصاص چی
بییر دفعه بونی قان کی ایپکدن قزیل اولماز

آزاد قوی اوغول عشقی طبیعتده بولونسون
داغ –داشدا دوغولموش ده لی جیران حمیل اولماز
انسان اودی دوتسون بو ذلیل خلقین الیندن
آللاهی سورسن، نبله انسان ذلیل اولماز

چوق دا کی سراپون سویی وار یاغ-یالی واردی
باش عرشه ده چاتدیرسا ، سراب اردییل اولماز
ملت غمی اولسا ، بو جوققلار چوپه دونمز
اربابلار مییزدان دا قارینلار طویل اولماز

دوز واختا دولار تاختا-طاباق ادویه ایله
اوندا کی ننه م سانجیلانار زنجیل اولماز
بو شهریار ین طبعی کیمی چیمه لی چشمه
کوثر اولا بیلسه دئمیرم ، سلسیل اولماز

لغات ترکی در فارسی

یکهزار واژه اصیل ترکی در پارسی

ادامه از شماره قبل...

۴۹۳-قازا یاغی و قزایاغی = قازآ یاغی = قاز (باخ: غاز، ۱) + آ یاغ (با) + ی (اک مضاف) = پای غاز ، جاپای غاز ، از گیاهان دارونی

۴۹۴-قازبئی /ت=قازبئیگی =قازبئیگی و قازبئی = بیگک غاز ، پول مسی متداول درایران درقرون نهم و یازدهم

۴۹۵-قاشق = قاشیق = قاشی (قاشماق =کندن) + یق (اک) = کنده شده ، وسیله خوردن که قدیم بصورت چوبی بود و داخل آن از کنده کاری بدست می آمد ،

۴۹۶-قاطر = قاتیر = قات (قاتماق = ترکیب کردن) + یر (اک) = ترکیبی ، حیوانی از ترکیب خر و اسب

۴۹۷-قاطی = قاتی = قات (قاتماق = ترکیب کردن ، درهم برهم کردن) + ی (اک) = درهم برهم ، غانگی

۴۹۸-قاق = قاق = میوه خشک شده ، منحرف و غیر اصلی ؛ قاقاق = گوشت و ماهی خشک شده ، قاق ماندن = بی نصیب ماندن ، قاق شدن = عقب ماندن اسب (۱۹،۱۳) ؛ آدم نحیف و لاغر (۲۷)

۴۹۹-قال = از مصدر قالماق (= ماندن ، پابرجا ماندن) ؛ قال چیزی را کندن = آتراز حالت سکون درآوردن و

به پایان رساندن آن از قال بیرون آوردن = از بوته درآوردن و احیا کردن ،

۵۰۰-قالپاق = احتمالاً همان قاپاق (= سرپوش) باشد ، نوعی کلاه ترکها در قدیم ، وسیله پوششی چرخهای خودروه به همین شکل ؛ قالپاقچی = قالپاق دوز=کلاهدوز: مرا محبت قلیاق دوزی ماهی است ×

ازین نمد من درویش را کلاهی هست /سینی

۵۰۱-قالئاق =قالئاق = قال (قالماق = ماندن ، ثابت ماندن) + تاق (اک) = ثابت و مانا ، لیز نخورنده ، زین اسب بواسطه آنکه ثابت و فیکس روی اسب می ماند ،

لات (۱) ، یکدنده و لیج

۵۰۲-قالش = قالیش = قال (قالماق = ماندن) + ایش (اک) = ماندنی ، چیزی که بیرون نیاید ، نوعی کفش که برخلاف پاپوش ها از پادرنمی آمد.

۵۰۳-قالنجه = قالنچا = قالئن (ضحیم ، پرپشت) + جا (اک) = پرپشتک ، پرنده ای باندازه کبوتر ، فاخته (۱)

۵۰۴-قالی = قال (قالماق = ماندن) + ی (اک) = ماندنی ، سر نخورنده به اعتبار آنکه نسبت به جاجیم و کلیم که جمع می شود از پایداری و مکانت بهتری بهره مند است ؛ بصورت قالین (=ضحیم ، زیرانداز ضحیم) نیز استفاده می شود .

۵۰۵-قالینقالین = ضحیم ، باخ: قالی

۵۰۶-قام = جادوگر ، ساحر ، صفت کاهنان ، کاهن ، غیبگو (۱) ؛ باخ: قمیز

۵۰۷-قاورت و قاورود = قووت = قوؤ (قووماق = راندن ، جهانندن) + وت (اک) = فوت کردنی. ادامه دارد